

שאכל שיעורא דרבנן, דאתי דרבנן ומפיק דרבנן, ותירצו התוס' דקטן במגילה הוה תרי דרבנן והגדול הוה רק חד דרבנן, ולא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן, אמנם הר"ן במגילה (ו' ע"ב מדפי הרי"ף) הביא בשם הרמב"ן (וכ"ה במלחמות בברכות י"ב ע"א מדפי הרי"ף) דקטן אינו מוציא אחרים יד"ח במגילה, משום דהקטן אינו מחוייב כלל ואינו בר חיובא, וחינוך זהו רק חיוב על האב ולא על הקטן, ולכן אינו מוציא אחרים יד"ח, (ולא גרס כן בגמ' ברכות שם, ועי' גליון הש"ס שם) ובבעה"מ שם ס"ל כשיטת התוס'.

והנה לתוס' והבעה"מ הא חזינן דמדין חינוך נהיה גם הקטן בר חיובא, וא"כ י"ל שכוונת הגמ' היא לא על החיוב של האם, אלא חזינן דמדין חינוך נהיה גם הקטן בר חיובא, וא"כ י"ל שכוונת הגמ' היא לא על החיוב של האם, אלא על החיוב המוטל על הקטן, וכלשון הגמ', "מדרבנן הוא" דמחייב, ואולי זוהי כוונת התו"י ביומא שזוהי מצוה על האם לדאוג לקטן לקיים חובתו, וע"ז אומרת הגמ' שאינה בדרבנן לא משגחה, ויל"ע. עכ"ד.

★★

ובאור הישר להגרש"י הילמן ז"ל כתב ליישב קושית הגרע"א הנ"ל מסוגין:

לע"ד בלתי מוכן קושיתו, הלא כל דברי הגמרא סובבים אהא דזקנים לא אמרו לה דבר דהסוכה לא נעשתה כהלכה, והשתא ניהי דמה שהיא מחנכתם היתה רק למצוה ולא מן הדין המוטל עליה לחנכם, אבל מכיון דמדרבנן חייבים הקטנים לישב בסוכה כשרה ואינה משגחה בדרבנן, ואדרבה כל מעשיה לא עשתה אלא ע"פ חכמים, א"כ היה להזקנים לאמר לה, דעי נא הלא מחפצך הטוב לחנכם לישב בסוכה, וגם עתה הם חייבים מדרבנן לקיים מצוה זו בסוכה כשרה, תדע שסוכה זו אינה כשרה שהיא למעלה מעשרים, ומדוע לא אמרו לה דבר, ומזה ראייה דגם למעלה מעשרים כשרה, כנלע"ד בהבנת הסוגיא עפ"ד התו"י ביומא.

★★

ויש לציין כאן עוד כמה פרטי דינים:

א. בחתם סופר (חדושי סוגיות - תרס"ב סי' כד) כתב דאם האב רחוק מביתו, חייבת האם לחנך הילדים בשליחות האב ע"ש, והו"ד בשו"ת שבט הלוי (ח"א או"ח

החקרי לב מתרץ [ודלא כתירוצ' התו"י] דאע"ג דאין לאם דין חינוך, מ"מ כיון שלא היה להם אב היה לה דין אפוטרופוס שחייב לדאוג לחינוך וכדאיתא בגיטין (נב.).

הקהלות יעקב מתרץ את קושית הגרע"א עפ"י מש"כ דדעת תוס' (ברכות מח.) דחכמים חייבו גם את הקטן עצמו במצות חוץ ממה שחייבו את אביו לחנכו. וכתב הקה"י דזו כוונת התו"י ביומא דאע"ג דאין האם חייבת בחינוך, מ"מ השתדלה הילני המלכה שבניה יקיימו חיוב דרבנן שעליהם, וע"ז קאמר וכ"ת אינה בדרבנן לא משגחה, דהיינו שלא השגיחה על שבניה חייבין מדרבנן ת"ש ועוד כל מעשיה וכו' ובודאי החכמים היו מורים לה להשתדל בחינוכם מפאת חיוב שעל הבנים.

והנה האחרונים האריכו הרבה בענין זה אי האם חייבת בחינוך, ויסוד דבריהם בתוס' ישנים הנ"ל ובמג"א (סי' שמ"ג ס"ק א') הביאו, וכתב בשם שו"ת מהר"ם על הילני המלכה בסוגין שהיא החמירה על עצמה ע"כ.

וכתב בענין זה הגאון ר' יוסף שלום אלישיב שליט"א: הנה פליגי האחרונים (עי' מג"א סי' תרט"ז סק"), וסי' שמ"ג סק"א ובמ"ב שם) וכ"ה בתו"י יומא (פ"ב ע"א ד"ה בן שמונה), אי חינוך שייך רק באב או גם באם, והנה להשיטות שהאם מחוייבת בחינוך א"ש סוגיין דאמרינן שאינה בדרבנן לא משגחה, והיינו דהגם שמחוייבת מדרבנן בחינוך, מ"מ לא משגחה, דשמא היתה מהצדוקים שמודים רק בדבר המפורש בתורה, אבל אינם מקיימים חיובים מדרבנן, אבל לכאור' להני שיטות שהאם אינה מחוייבת בחינוך לכאור' צ"ע סוגיין.

והנה בתו"י ביומא שם, הביאו מסוגיין, וכתבו ומעשה דהילני המלכה שישבה היא ושבעה בניה בסוכה, שמא היה להם אב וחנכם בכך, ואפילו לא היה להם אב, היתה מחנכתם למצוה בעלמא ע"כ, וברעק"א כאן הקשה על תירוצ' הב' שכתבו שהיתה מחנכתם למצוה בעלמא, הא בסוגיין מפורש שיש חיוב מדרבנן אלא שהיא לא משגחה בו, ונשאר בצע"ג.

ולכאור' יש מקום לומר עפ"י"מ שנחלקו הראשונים אי קטן מקרי בר חיובא או לא, דהתוס' במגילה (י"ט ע"ב ד"ה ורבי יהודה) הקשו דאיתא התם דקטן אפי' שהגיע לחינוך אינו כשר לקרות את המגילה להוציא אחרים יד"ח, אע"פ שזהו רק מדרבנן, ובברכות (כ' ע"ב) איתא דבן מברך לאביו, ובגמ' שם, ולטעמיך קטן בר חיובא הוא, אלא הב"ע כגון